

УДК 342.7

С.В. НЕСИНОВА,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

Ю.С. КНЯЗЄВА,

*магістрант спеціальності «Правознавство»
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

НОВЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті проаналізована теорія поколінь прав людини, розглядається проблема виділення четвертого покоління прав людини та перспективи його існування з урахуванням історичного розвитку.

Ключові слова: права людини, покоління прав людини, четверте покоління прав людини, біологічні (соматичні) права людини.

Постановка проблеми. З моменту появи прав людини пропонувались різні їх класифікації. Залежно від рівня наукової розробки цієї проблематики, обраного критерію, особливостей бачення прав людини, склалася історична послідовність розвитку класифікації прав людини. У результаті наукової систематизації прав людини в історичному огляді з'явилася теорія трьох поколінь прав людини. Зараз відбувається становлення четвертого покоління прав людини.

На сьогодні ми маємо значний перелік прав, які постійно поповнюються відповідно до розвитку різних сфер життя суспільства [6, с. 57]. Разом із тим передумовами становлення нових прав людини стає прогресивний розвиток біологічних та медичних знань, які породжують собою нову, четверту групу класифікації покоління прав людини – біологічні, або їх інколи називають соматичні. Проте четверта група прав людини поряд з визнаними правами є досить суперечливою за своєю суттю, правове положення якої не визначене, що ставить питання про її нормативне закріплення.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Покоління прав людини вивчали та аналізували М. Адулієва, С. Алексєєв, В. Басік, Л. Глухарєва, Р. Кравченко, П. Рабінович, В. Крусс, М. Лаврік, А. Ковлер, О. Старовойтова, О. Солнцев, О. Аврамова, О. Жидкова, О. Тарас'янц та інші [8, с. 728]. Однак дана проблема дослідження прав людини нового, четвертого покоління залишається недостатньо вивченою науковцями, думки науковців суперечливі, і тому є актуальною у наш час.

Метою даної статті є аналіз ідей науковців щодо подальшого розвитку теорії поколінь прав людини стосовно необхідності створення нового – четвертого – покоління прав людини та з'ясування його змісту.

Виклад основного матеріалу. Традиційно для класифікації прав людини використовують теорію поділу прав людини, яку розробив французький правознавець Карел Васак. Основою цієї концепції є генераційний підхід, а саме поділ прав на три покоління [7, с. 57]. Теорія трьох поколінь прав людини з'явилась у результаті наукової систематизації прав людини в історичному ракурсі. Перше покоління громадянських і політичних прав бере по-

чаток від XVII–XVIII ст., а саме у період після англійської, американської та французької революцій. Вони гарантуються статтями 2–21 Загальної декларації прав людини, а об'єднує їх ідея свободи індивіда, одного чи вкупі з іншими, від зловживань державної влади [3, с. 14]. До першого покоління прав людини відносять традиційні ліберальні права і свободи, з яких, власне, і починаються права людини в їх сучасному розумінні: право на життя, свободу від тортур, поводження або покарання, що принижує людську гідність, право на свободу, право власності, свобода думки і совісті, слова тощо [6, с. 10]. Як зазначає Е. Рубін, у даному випадку йдеться про вимоги свободи слова, релігії тощо, висунуті щодо держави [3, с. 14].

До другого покоління прав, ідея яких з'являється на початку XIX ст. та формується після соціалістичних революцій, належать соціальні, економічні, культурні права, або скорочено – соціально-економічні права, пов'язані з добробутом людини, рівнем і якістю її життя. Вони знайшли своє відображення у Загальній декларації прав людини і більш детально розроблені й викладені у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року: право на працю, включаючи право на вибір сфери праці, право на відпочинок, на оплачувану відпустку, на освіту, медичне і соціальне забезпечення, соціальне страхування, захист материнства і дитинства тощо.

Третє покоління прав людини – це колективні права. Формування концепції третього покоління прав людини хронологічно відносять до другої половини XX ст. До них належать: право народу на самовизначення, на мир, на самобутність, на достойне існування, на національну і міжнародну безпеку, на розвиток, право народу вільно розпоряджатися своїми природними ресурсами тощо [6, с. 10].

Стосовно третього покоління прав – існує багато теорій. Ідея таких прав почала формуватись через загострення глобальних світових проблем після Другої світової війни. На думку О.А. Лукашевої, особливість цих прав полягає у тому, що вони є колективними та можуть реалізовуватись спільністю (асоціацією). Такої точки зору притримуються більшість науковців, так, наприклад, К. Васюк до третього покоління прав відносить тільки колективні права, базовані на солідарності: право на розвиток, на мир, незалежність, самовизначення, територіальну цілісність, суверенітет, позбавлення від колоніального пригноблення, право на гідне життя, на здорове природне середовище, на загальний спадок людства, на комунікацію.

Однак існують і інші точки зору. Так, С.В. Поленіна вважає, що третє покоління прав людини охоплює права (спеціальні права) тих категорій громадян (дітей, жінок, молоді, людей похилого віку, представників національних та расових меншин та ін.), які за соціальними, політичними, фізіологічними та іншими причинами не мають рівних з іншими громадянами можливостей здійснення загальних для всіх людей прав і свобод, і через це потребують підтримки і держави, і міжнародних співтовариств. [8, с. 729]. Права людини можуть бути колективними, або правами певних соціальних груп, національностей тощо, але їх реалізація не повинна обмежувати права окремих індивідів. Проте думка С.В. Поленіної щодо змісту прав людини третього покоління (спеціальні права окремих категорій громадян – дітей, жінок, молоді, людей похилого віку, представників національних та расових меншин та ін.) не зовсім логічно можна обґрунтувати періодом, на який припадає розвиток третього покоління прав людини (друга половина XX ст. після Другої світової війни). На нашу думку, це можна віднести до розширення та уточнення змісту другого покоління прав людини у соціально-економічній сфері.

Більшість поглядів науковців зупиняються на виділенні зазначених трьох поколінь прав людини. Але у 1996 р. А.П. Семітко запропонував виділити права четвертого покоління – біологічні [8, с. 730].

Щодо четвертого покоління прав між науковцями виникають дискусії. Ще П. І. Новгородцев помічав, що «час від часу поняття повинні перевертатися, щоб могло початися нове життя» [5]. Це добре демонструє сфера прав людини. Можна сказати, що сьогодні наукові дослідження в галузі прав людини знову відкриваються завдяки розвитку науки, техніки, виробництва. Однак науково-технічний прогрес має свої позитивні і негативні риси. З одного боку, розвиток науки і техніки принесли поліпшення рівня життя, нові робочі місця, але з іншого боку, досягнення медицини, генетики, біології та хімії поставили суспільство в якісно інший стан [2, с. 69]. Тобто людство опинилося на новій стадії розвитку, у

зв'язку з чим вже давно виникла необхідність опрацювання нового – четвертого – покоління прав, які стануть викликом XXI ст., коли йтиметься мова «про виживання людства як біологічного виду, про збереження цивілізації, про космічну соціалізацію людства» [8, с. 730]. А.Б. Венгеров називає четверте покоління правами людства: право на мир, на ядерну безпеку, космос, екологічні, інформаційні права тощо [4, с. 307]. Інші прирівнюють їх до прав, пов'язаних з біомедичними дослідженнями або правам, які з'являються з розвитком науки. Деякі науковці, наприклад Г.Б. Романовський, перелік прав четвертого покоління обмежує правом на самогубство, на еутаназію. При цьому еутаназію і самогубство розглядає як елементи права на смерть [8, с. 730].

Ця різноманітність поглядів свідчить як про актуальність, так і про невизначеність світової доктрини щодо єдиної системи прав людини.

Деякі із зазначених підходів є занадто вузькими, деякі – не відповідають сьогodнішнім умовам розвитку суспільства, необхідності, інші – об'єднують права третього покоління з четвертим, тому як четверте покоління прав ми пропонуємо виділити інформаційні права. Така думка обумовлена тим, що на початку XXI ст. у суспільстві досить широкого розповсюдження набуло інформаційне життя, зокрема, спілкування у соцмережі, створення та активне використання таких проектів, як Facebook, «ВКонтакте», «Однокласники», створення інформаційного простору щодо діяльності державних органів, формування електронних реєстрів прав на нерухоме майно, суб'єктів господарювання, виконавчих проваджень, судових рішень тощо, закріплення в законодавстві обов'язку для великих підприємств (мається на увазі публічних акціонерних товариств) розробки та висвітлення інформації про управління та діяльність товариства на власному сайті і т. ін. У наш час можливо завдяки інформаційному простору вирішити досить широкий спектр потреб людини, а саме завдяки розвитку Інтернет-життя людства. Також на законодавчому рівні постійно вдосконалюються нормативні акти або створюються нові, які закріплюють ці права людини та становлять правову регламентацію їх реалізації та захисту. Зокрема прикладом таких прав є інформаційні права. В контексті забезпечення особі її інформаційних прав державою вирішилися актуальні потреби людини сьогodenня, а саме на вільний доступ до Інтернету, свобода слова у Світовій мережі, вільний доступ до інформації через Інтернет. На відміну від біологічних прав інформаційні права, так звані «віртуальні права», є більш врегульованими на міжнародному рівні і не мають суперечностей з внутрішньо-національним правом та у суспільстві загалом. Також можна навести приклад прав людини нового покоління, які врегульовані сьогodні на міжнародному рівні. Саме у результаті закріплення цих прав були забезпечені потреби суспільства і держави. Крапку в міжнародних дискусіях поставили резолюції ООН, які задовольнили бажання суспільства у віртуальному просторі. Наприклад, Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 5 липня 2012 р. закріпила права на свободу слова в Інтернеті [7, с. 58].

Що ж стосується біологічних прав людини, які певні автори, зокрема М.А. Лаврік, А.П. Семітко, пропонують віднести до четвертого покоління прав людини, то вони мають право на існування як окрема категорія, група прав, які можна розглядати як базові, фундаментальні, невід'ємні, невідчужувані права, але які належать кожному за замовчуванням. По іншому їх можна назвати «нормативно дозволені можливості поведінки людини».

Біологічні права (від грецького (bios) – життя, (logos) – слово, наука) – це права, які визначаються біологічною структурою організму людини, його біологічними потребами. Однак не можна говорити, що такі права з'явилися тільки сьогodні, в умовах розвитку генетичних, медико-біологічних експериментів, що ці права притаманні безпосередньо людині нового покоління в сучасній державі. Навпаки, ці права, як зазначає М. Тіріна, належать до природних, ідея яких виникла в Голландії в XVIII ст. [8, с. 730–731].

Відповідно до існуючої класифікації прав людини, розробленої М.А. Лавріком до біологічних (соматичних) прав людини і громадянина відносять такі права:

- право на смерть (включаючи еутаназію);
- права людини щодо її органів і тканин. Це так звані права людини на вільне розпорядження своїм тілом і тілами близьких людей, на клонування, як усього організму, так і окремих органів і трансплантацію органів;
- сексуальні права людини (можливість шукати, одержувати і передавати інформацію, що стосується сексуальності, сексуальна освіта, вибір партнера, можливість вирішува-

ти, бути людині сексуально активним чи ні, самостійно вирішувати питання про добровільні сексуальних контактах, беручи шлюб, питання про легалізацію проституції, оборот порнографічної продукції та правове регулювання становища сексуальних меншин);

- репродуктивні права людини (позитивного характеру: штучне запліднення та негативного характеру: аборт, стерилізація, контрацепція);
- право на зміну статі і вибір статі дитини;
- право на вживання наркотиків і психотропних речовин та інші права, які, на думку деяких вчених, претендують на закріплення в законодавстві з подальшим розвитком генетики та медицини [2, с. 71].

Зважаючи на те, що більшість цих проблем виходить за межі норм моралі, наука не може передбачити, як реалізація цих можливостей особи позначиться на майбутньому поколінні людей [1, с. 101]. Але, на наш погляд, наука може та, більш того, повинна прогнозувати наслідки, недоліки та перспективи будь-якого наукового «кроку» у сфері прав людини. З цього приводу варто пригадати про «співпрацю» та взаємодію між науками, можливість проведення комплексних досліджень щодо розвитку інституту прав людини, враховуючи, що держава та право є результатом розвитку суспільства, створені саме для організації та життєдіяльності суспільства, що мають базуватися на цінностях моралі, культурних та природних потребах кожної людини.

Перш ніж говорити про нові права людини у першу чергу необхідно повною мірою науково дослідити – як будуть відбиватись нові можливості людей, чи варто ці можливості називати правами людини, чи визнавати їх державою як найважливішу цінність, як це вплине на подальше існування та розвиток суспільства та людства в цілому.

З цією метою вважаємо за необхідне надати певну характеристику кожному з прав людини, які науковці пропонують об'єднати під назвою «четверте покоління прав людини».

Отже, якщо розглядати всі ці права окремо, можна говорити про таке: право на смерть, зокрема еутаназія, мається на увазі право людини на добровільний відхід з життя будь-яким для неї засобом. Це, безперечно, суперечить нормам моралі та церкви, адже церква не визнає самогубство. Але якщо подивитись на це з іншого боку, можна сказати, що закріплене Конституцією України право на життя вже не є «правом», а більш можна віднести його до обов'язку. В Україні заборонена еутаназія, але вважаємо, що це право повинно існувати, проте в досить обмежених жорстких умовах, як виключне право, що виникає у тих, хто, наприклад, безнадійно хворий на тяжку невиліковну хворобу, що завдає сильних страждань цій людині. При цьому обмеженість застосування цього права може бути також обґрунтовано ризиком можливості використовувати його певними особами з корисливих мотивів, наприклад у відношенні до своїх хворих або псевдохворих родичів – потенційних спадкодавців.

Стосовно права людини на вільне розпорядження своїм тілом і тілами близьких людей, клонування тощо, можна визнати ці права, але їх необхідно нормативно закріпити, визначити можливі ризики і забезпечити гарантії захисту цих прав.

Щодо сексуальних прав людини, вважаємо, що їх не варто виділяти у цій категорії прав людини, а тим більш закріплювати на законодавчому рівні, тому що ці права існують у кожній особі так мовити за умовчанням. Тим більш, сексуальні права включають права на легалізацію проституції та оборот порнографічної продукції, які в Україні заборонені Кримінальним кодексом. Вважаємо, що ця сфера життя не має регламентуватись державою, більш того, у разі порушень певних правил поведінки у цій сфері, в разі закріплення їх на законодавчому рівні, мають застосовуватись державний примус та втручання державних органів, що вважаємо недоречним та безперспективним у цій сфері. Вважаємо, що стосовно сексуальних прав людини держава має захищати ті права, які збігаються з культурними та духовними цінностями певного суспільства та природно відображають розвиток суспільства, створюють умови гідної, правильно орієнтованої політики держави у цій сфері. А альтернативна поведінка (чи вибір у сексуальній сфері) – це власна справа кожного доти, поки це не завдає шкоди іншій людині, групі осіб, суспільству чи державі. В Цивільному кодексі України неодноразово згадуються моральні засади та цінності, інтереси суспільства тощо, що є ще одним обґрунтуванням нашої такої позиції.

Репродуктивні права людини, як вже зазначалось, мають як позитивний (штучне запліднення), так і позитивно-негативний характер (аборт, стерилізація тощо). В останньому

випадку все залежить від конкретної ситуації, наприклад, проведення абортів у разі патологічно або генетично хворої майбутньої дитини позбавляє страждань батьків та самої дитини на життя в горі, стражданнях, болі, без радості тощо. З іншого боку, у той час, коли медичне з'ясування цього діагнозу стане відоме жінці, за міжнародними стандартами на ранніх стадіях вагітності майбутня дитина вже вважається суб'єктом, і починає діяти її право на життя. Тому однозначного позитивного, чи негативного характеру у цьому випадку аборт не має.

Також щодо даної категорії прав варто зауважити, що вони мають різний характер і деякі з них (наприклад, аборт) суперечать, як і еутаназія, нормам церкви та моралі. Але незважаючи на це, ці права повинні існувати, тому що вони є невід'ємними правами кожної людини і вже знайшли своє відображення у ряді міжнародно-правових документів. Проте, вважаємо, стосовно кожного з репродуктивних прав людини, необхідно провести всебічні науково-правові дослідження щодо взагалі можливості та в яких межах (на скільки чітко, жорстко) закріплення їх в законах, які наслідки та ризики для розвитку суспільства та порушень прав людини це може за собою потягнути. І лише після цього, варто розглядати питання щодо визнання кожного з цих прав на рівні держави та закону.

Наступним є право на зміну статі, яке, вважаємо, має бути визнано державою. Наприклад, завдяки зміні статі можна вилікувати транссексуальність. У нашій державі дозволена зміна статі, але необхідно створити певний механізм реалізації цього права.

Стосовно права на вживання наркотиків і психотропних речовин, то це право, можливо, здобуло увагу науковців через аналіз норм адміністративного та кримінального законодавства, оскільки за таке не карають, тобто така поведінка дозволена, отже це – право людини.

З одного боку, право на вживання наркотиків і психотропних речовин вже існує і використовується у медицині, з іншого боку, наприклад, наркоманія є хворобою людини (незалежно від причин її виникнення), яку необхідно лікувати. Тому вичленення такого права є некорисним для суспільства, і тому воно не має право на існування на рівні закону.

Якщо зробити висновки, то можна сказати, що вищезазначені права не можуть бути віднесені до поколінь прав людини, хоча по своїй суті вони є унікальними і мають бути відокремлені і визначені як біологічні (соматичні) права, але вони не можуть набути статусу нового, четвертого покоління прав людини.

Враховуючи їх різноманіття, можна виділити лише їх основні ознаки:

Такі права можна назвати *життєвим*. Вони виявляються в тому, що є основою буття людини, опорою його існування.

Оскільки вони стосуються повсякденних життєвих інтересів кожної людини, при цьому їх *реалізація залежить в основному від стану правосвідомості*, від усвідомлення саме людьми їхніх прав і готовності відстоювати останні і захищати від зовнішніх зазіхань, навіть, коли джерелом останніх теж є людина.

Невід'ємність полягає в наділенні людини такими правами за своєю природою.

Невідчужуваність означає, що ці права належать людині від народження, а в деяких випадках, і до її народження і мають природний характер, держава може лише регулювати реалізацію окремих з них та встановлювати для останніх певні гарантії.

Їх *природність* виражається в тому, що вони є загальними для всіх людей і діють поза державою, носять юридичний характер, тобто проголошуються, а не створюються правом, не можуть бути відібрані за волею держави. При цьому ознака природності стосується більше не самих прав, а потреб людини, які є незалежними від соціальних явищ.

Універсальність як ознака біологічних прав виявляється в тому, що вони належать кожній людині, що свідчить про їх наднаціональність і екстериторіальність, діють у всіх сферах життя в будь-який час.

Такі права *визначаються потребами людини та реалізуються з урахуванням індивідуальності*, що включає унікальність, неповторність, самобутність особистості.

Вони існують *об'єктивно* як наслідок факту народження або зачаття людини, відображають його конститутивні ознаки, спрямовані на задоволення потреб, без яких людина не в змозі нормально існувати і розвиватися, виходять з природи людини і покликані формувати та підтримувати в людині почуття власної гідності, неповторності, унікальності та індивідуальності.

Ще однією з ознак таких прав є *постійний характер*, про що свідчить те, що біологічні права не припиняються і не виникають щоразу.

Вони відіграють *значну роль у вирішенні головної глобальної проблеми* – подолання антропологічної кризи і збереження людини як неповторної істоти в умовах розвитку біології, медицини, генетики, трансплантології, ембріології, що свідчить про значущість цих прав.

Саме такі права в сучасній державі *демонструють рівень її демократичності та цивілізованості* [9].

Якщо проаналізувати міжнародні нормативно-правові документи, які закріпили основні принципи розвитку біомедицини, то можна відзначити значну увагу до питань, пов'язаних з правовим статусом соматичних прав людини. До актуальних принципів прав людини нового покоління слід віднести право на евтаназію, право на трансплантацію органів, право на клонування, право на аборт, право на зміну статі. Сьогодні виникають дискусії серед членів суспільства про те чи потрібні людям такі права, якими повинні бути межі їх реалізації? Зокрема Рада Європи, ЄС, деякі інші міжнародні організації чітко визначилися з цих питань. Окремі соматичні можливості, надані сучасною медициною, належать до категорично заборонених. Наприклад, такими є право на клонування – створення біологічного двійника з дорослої клітини донора. Саме Європейський Парламент прийняв Резолюцію стосовно клонування людини (1998 р.), метою якого було заборона клонування, оскільки це принижує гідність людей, оскільки, по суті, означає проведення експериментів над людиною. Проте непоодинокими є виступи на захист визнання права на клонування з терапевтичною метою.

До заборонених відносять також право на евтаназію – задоволення потреб хворого з прискорення смерті діями або бездіяльністю. Проблема полягає в тому, що на міжнародному рівні щодо даного права людини відсутнє нормативне визначення. Найявні лише окремі міжнародні документи, наприклад, Конвенція Ради Європи 1997 р. «Про захист прав і гідності людини» у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини. В той же час у Бельгії, Люксембурзі та Нідерландах проводять евтаназію смертельно хворим пацієнтам. До речі, Нідерланди стали першою країною, яка законодавчо закріпила право на евтаназію у квітні 2002 р. [7, С. 57–58].

Вважаємо, що, проблема полягає в тому, що в суспільстві немає єдності щодо того, чи потрібні людям деякі види біологічних прав. Причиною такої невизначеності є недостатність досліджень наукою цих прав та необізнаність суспільства.

Отже, якщо проаналізувати вище сказане, то доречною буде думка О. Авраменко та О. Жидкової, на думку яких «четверте покоління прав людини ґрунтується на незалежному й альтернативному виборі форми правомірної поведінки та пов'язане із автономією визначення особи і дій» [1, с. 106]. При цьому гармонійне застосування норм релігії, моралі та права є гарантією встановлення позитивної поведінки особи, оскільки права людини, урахувавши традиційні цінності суспільства, релігійні й моральні переконання, повинні бути універсальною нормою для кожного члена людського співтовариства [7, с. 58].

Висновки. Права першого та другого покоління відносяться до тих, що належать окремо кожному громадянину. Стосовно третього покоління можна зазначити, що ці права розглядаються як спільні права людства, однак питання про зміст прав третього покоління є суперечливим та потребує подальшої розробки науковцями. Щодо виникнення ідеї нового четвертого покоління прав людини, то це є підтвердженням постійного наукового, технічного розвитку людського суспільства. Ці права пов'язані з віртуальним життям людства та викликані науково-технічним прогресом, виникли в зв'язку з розвитком науки та втіленням її розробок в життя. Дане покоління прав людини є закономірним етапом розвитку суспільства та може мати назву «віртуальні права».

Окремі біологічні права необхідно закріпити у нормах права, оскільки вже існує новий підхід до особистості, що вже починає знаходити своє відображення у законодавчих актах держав та міжнародних актах.

Але, перш ніж закріплювати ці права людини як права наступного покоління, необхідно провести дослідження та впевнитись, що закріплення цих прав не матиме негативних наслідків для суспільства.

Список використаних джерел

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101–107.
2. Абашидзе А.А. Солнцев А.М. Новое поколение прав человека: соматические права / А.А. Абашидзе, А.М. Солнцев // Московский журнал международного права. – 2009. – № 1 – С. 69–82.
3. Антонович М.М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації / М.М. Антонович // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянської академії». Сер.: «Політичні науки». – 2005. – Т. 45. – С. 9–16.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. 3-е изд. – М.: Юриспруденция, – 2000. – С. 307.
5. Новгородцев П.И. О своеобразных элементах русской философии права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iph.ras.ru/elib/Novgorodtsev_Rus_phil_prava.html
6. Околіт Т. Класифікація прав людини та її критерії / Т. Околіт // Юридичний вісник України. – 2002 р. – № 52. – С. 10.
7. Супрун О.В. Права людини нового покоління / О.В. Супрун // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – № 1 (4). – 2013. – С. 57–59.
8. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М. Тиріна // Держава і право. – 2011. – № 52. – С. 728–732.
9. Тырина М. Права человека нового поколения: современный взгляд [Электронный ресурс] / М. Тырина. – Режим доступа: <http://gisap.eu/ru/node/5001>

В статье проанализированы теории поколения прав человека, рассматривается проблема выделения четвертого поколения прав человека и перспективы их существования с учетом исторического развития.

Ключевые слова: права человека, поколения прав человека, четвертое поколение прав человека, биологические (соматические) права человека.

This article analyzes the theories of generations of human rights, also this article considers the problem of allocation of the fourth generation of human rights and prospects for their existence in view of their historical development.

Key words: human rights, the generation of human rights, the fourth generation of human rights, biological (somatic) human rights.

Одержано 14.09.2015.